

نگاهی به سیر حضور نظامیان امریکایی در عراق

جایی برای امریکایی‌ها نیست

◀ **محمد مهدی یزدی**

لشکرکشی و حضور امریکا در عراق که از حدود ۲۰ سال پیش آغاز شد و نقش مؤثری در تحولات و معادلات منطقه داشت، شاید یکی از بزرگ‌ترین معضلات در حوزه امنیت در عراق باشد.

اگرچه عراق طی سالیان پس از سقوط صدام ورژیم بعث، همواره با چالش حضور نظامیان خارجی در عراق مواجه بوده که به هیچ وجه نمی‌توان به سادگی از کنار آن گذشت.

برای بررسی بهتر حضور امریکا در عراق باید این حضور را به دو بخش دیپلماتیک و نظامی تقسیم کنیم، که هرچند این دو در ظاهر متمایز هستند اما هر دو در یک راستا و یک مأموریت و آن تقویت جبهه نظامی غرب در همسایگی ایران فعالیت کردند.

برای بررسی بهتر حضور نظامی امریکا در عراق باید به زمان سقوط صدام در سال ۲۰۰۳ گریز برنیم، زمانی که امریکا به بهانه مقابله با دیکتاتور عراق حدود ۱۵۰ هزار نظامی خود را وارد خاک این کشور کرد و رژیم بعث حاکم بر عراق را از قدرت کنار زد و در ۲۲ پایگاه نظامی مستقر شد.

این لشکرکشی و حضور امریکا در عراق اما به همین سادگی نبود و مخالفان زیادی داشت از القاعده و یعنی‌ها تا گروه‌های نظامی شیعی؛ گروه‌هایی که به نبردی ۹ ساله با نظامیان امریکایی پرداختند تا جایی‌که امریکا در سال ۲۰۱۱ طی توافقی که با دولت وقت عراق به ریاست جلال طالبانی و نخست‌وزیری نوری مالکی داشت آماده ترک عراق شده بود.

البته طبق گفته مقامات امریکایی، ارتش این کشور طی این ۹ سال جنگ، حدود ۴۵۰۰ سرباز و نیروی خود را از دست داد که رقم بسیار بالایی بود و برخی کارشناسان دلیل اصلی خروج امریکا را تعداد بالای تلفات می‌دانند نه پیروزی ادعا شده توسط امریکا!

به هرحال سال ۲۰۱۱ بخش قابل توجهی از نظامیان امریکایی از عراق خارج شدند و تعداد

محدودی از نیروها که در عراق مانده بودند در ۴ پایگاه عین الاسد، الحریر، بلد و ویکتوری مستقر شدند.

اما این بار در سال ۲۰۱۴ همزمان با ظهور داعش و تصرف بخشی از عراق، با تشکیل ائتلاف ضد داعش به فرماندهی امریکا و درخواست و دعوت نخست‌وزیر وقت عراق نوری مالکی، بار دیگر حضور نظامی امریکایی‌ها و کشورهای خارجی در عراق تقویت شد.

تا جایی‌که براساس برخی اطلاعات، پیش از ۵ هزار نیروی امریکایی به بهانه مبارزه با تروریسم و داعش در این کشور حضور یافتند به طوری که مجدداً تعداد پایگاه‌های در اختیار آنها از ۴ پایگاه به ۱۲ پایگاه از جمله: التاجی، ویکتوری، عین الاسد، K1، الحریر، القائم، بسمایه، قیاره، البلد، التقدّم، فلوچه و الجنبایه افزایش یافت و تجهیزات و تسلیحات نظامی سنگینی به همراه جنگنده‌ها و پهپادهای ارتش امریکا به عراق منتقل شدند.

امریکا در جهت افزایش پایگاه‌های خود در عراق، در کردستان عراق و دیگر استان‌های این کشور پایگاه‌هایی را یا ایجاد کرد یا در اختیار گرفت از جمله پایگاهی نزدیک سنجان، پایگاهی در حلبچه واقع در استان سلیمانیه، پایگاهی در منطقه التون کوبیری در کرکوک، پایگاه القیاره در جنوب موصل، پایگاه هوایی البلد در صلاح‌الدین، پایگاه عین الاسد در الانبار، پایگاه الجنبایه در شرق شهر الرمادی و پایگاه ویکتوری در نزدیکی بغداد.

جدا از اینکه اصلا این حضور و نقش امریکا در عراق در جهت مبارزه با داعش بود یا تقویت و پشتیبانی آن، مشخص است که هرچه داعش و گروه‌های تروریستی ضعیف و نیروهای نظامی عراق از جمله ارتش و حشد شعبی نیرومندتر شدند، حضور نظامیان خارجی در خاک عراق بیشتر مورد توجه و محل چالش شد.

این نکته هم قابل ذکر است که ظهور داعش، موجب تشکیل حشدالشعبی و بسیج مردمی عراق در برابر تروریستها شد، که البته در ادامه، همین حشد از مخالفان اصلی حضور امریکا و دلیلی بر

عدم نیاز به نیروی نظامی خارجی در عراق شد. این مخالفت‌ها با حضور امریکایی‌ها در عراق، پس از پیروزی برداعش، رنگ و بوی نظامی به خود گرفت و کاروان‌ها و پایگاه‌های امریکایی بارها مورد حمله راکتی و بمب‌های کنار جاده‌ای قرار گرفتند. البته اوج این چالش‌ها پس از شهادت سردار شهید حاج قاسم سلیمانی فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و ابومهدی المهندس رئیس ستاد حشد شعبی توسط امریکا بود که موجب شد سران سیاسی از جمله سیدعمار حکیم، پارلمان عراق را مجبور به تصویب مصوبه خروج نظامیان خارجی از عراق کنند.

از سوی دیگر فشارهای سیاسی اعم از تلاش سران سیاسی عراق و گفت‌وگوهای راهبردی میان دولت‌های عراق و امریکا در کنار مقابله‌های نظامی گروه‌های مقاومت موجب شد تا پس از یک سال از شهادت حاج قاسم و ابومهدی المهندس و تصویب مصوبه خروج، شمار نیروهای نظامی امریکا در عراق از حدود ۵ هزار نیرو به نصف برسد. این فشارها همچنین سبب شد تا پایگاه‌های حضور نظامیان امریکایی نیز کاهش یابد و حضور این نظامیان در یک سال گذشته تنها به پایگاه‌های عین الاسد، الحریر و ویکتوری در نزدیکی فرودگاه بین‌المللی بغداد محدود شود.

قاعدتا این مصوبه و خروج از عراق مطلوب امریکایی‌ها نبود لذا در سال ۲۰۲۱ طرحی برای تغییر پوشش نظامیان امریکایی در عراق بود.

در همین راستا خبر درخواست عراق از ناتو برای افزایش حدود ۸ برابری نیروهایش در عراق در رسانه‌ها منتشر شده بود یعنی شمار حدود ۵۰ نفری ناتو در عراق به حدود ۴ هزار نیرو برسد، این همگی با این طرح مخالفت و اعلام کردند اجازه اجرای آن را نخواهند داد.

با این حال طبق مصوبه مجلس و توافق صورت گرفته در گفت‌وگوهای راهبردی میان دولت‌های عراق و امریکا، بنا شد تا پایان سال ۲۰۲۱ میلادی هیچ نیروی رزمی امریکایی و خارجی در عراق باقی

- پنجشنبه ۱۴ بهمن ۱۴۰۰**
- سال بیست و هشتم**
- شماره ۷۸۴۱**



در همین راستا اعلام شده که تمام پایگاه‌هایی که در اختیار امریکا بوده، تحت کنترل ارتش عراق درآمده و دیگر کنترل پایگاهی در اختیار ارتش امریکانست.

البته هرچند به اعتقاد برخی، این یک خروج نمایشی از عراق است و تنها نام نیروی رزمی امریکایی به مستشار امریکایی تغییر کرده اما به هرحال این کاهش نیروهای امریکایی و اذعان به خروج از عراق، یک پیروزی بزرگ برای شیعیان و مخالفان امریکا در منطقه به شمار می‌رود.

برخی نیز خروج امریکا از افغانستان و عراق را در یک پروژه تعریف می‌کنند و آن را نشأت گرفته از تغییر سیاست امریکا در منطقه خاورمیانه می‌دانند. به هر صورت، پایان سال ۲۰۲۱ با اعلام پایان حضور نظامی امریکا در عراق همراه شد و ارتش امریکا مجدداً بعد از ۸ سال به صورت علنی اعلام کرده که عراق را ترک کرده است، هرچند برخی می‌گویند سفارتخانه بزرگ واشنگتن در بغداد، خود بزرگ‌ترین پایگاه نظامی امریکا در عراق به حساب می‌آید.

نماند. البته این موضوع را هم باید در نظر گرفت که تنها شیعیان عراق مخالف حضور نظامیان امریکایی در عراق بودند و کردها و اهل تسنن در عراق بارها اعلام کردند که خواهان حضور امریکایی‌ها در کنار خود هستند.

با این حال با فشار گروه‌های مقاومت و همچنین توافق راهبردی، پیش از پایان سال ۲۰۲۱ ارتش امریکا اعلام کرد که تمام نیروهای رزمی خود را از عراق خارج کرده است و تنها بخش محدودی به‌عنوان مستشار در عراق حضور دارند.

در همین راستا سرتیپ یحیی رسول سنگنوی فرمانده کل نیروهای مسلح عراق، گفت نیروهای خارجی که اکنون در عراق حضور دارند مستشارانی هستند که وظیفه‌شان ارائه مشورت و آموزش به نیروهای عراقی و تجهیز و تبادل اطلاعات امنیتی است و این نیروها در پایگاه‌های عین الاسد و الحریر حضور دارند و تعیین دقیق شمار آنها بر عهده فرماندهی نظامی عراق با هماهنگی ائتلاف بین‌المللی است و همه فعالیت‌های آنان با هماهنگی ستاد عملیات مشترک عراق است.

برای همسایه‌اش باشد و منطقی نیست که تهدید کشورهای همجوار به عملیات مسلحانه را قبول کند. برهم صالح رئیس جمهور عراق نیز، حملات ترکیه را نقض آشکار حاکمیت عراق و اصل حسن همجواری خوانده و خواهان توقف اینگونه عملیات‌ها از سوی آنکارا شد.

■ **انگیزه حضور نظامیان ترکیه در عراق**

نیروهای ترکیه در حالی وارد خاک عراق شدند که مقام‌ها و فرماندهان نظامی عراق رسماً اعلام کردند که آغاز عملیات آزادسازی موصل بسیار نزدیک است و بزودی این عملیات با هدایت ارتش این کشور آغاز می‌شود.

همه آماده فرارسیدن زمان صفر برای آزادسازی موصل بودند و سؤال این بود که چرا در حالی که عراق خود را آماده عملیات بزرگ آزادسازی موصل می‌کند ترکیه نیروی نظامی به عراق فرستاد؟

مقامات عراقی بر این اعتقاد بودند که دولت ترکیه در حقیقت می‌خواهد با این اقدام خود خط و نشان بکشد و به بغداد بر سر موصل هشدار دهد به‌طوری که سید محسن حکیم، یکی از سیاستمداران این کشور در این باره گفت: «ترکیه رسماً با اطلاع مقامات بغداد رسانده که نسبت به موصل ادعا دارد و آن را شهری ترکی می‌داند. ترکیه بر این باور است که باید نفوذ خود را در مناطق سنی نشین عراق تقویت کند و همان‌طور که ایران در جنوب و در میان شیعیان نفوذ دارد، ترکیه نیز باید در شمال و در میان سنی‌ها نفوذ داشته باشد.»

این نیروها با وجود اعلام ناراضیاتی مکرر مقامات بغداد و در سایه جنگ عراق با تروریسم داعش و پس از آن اختلافات داخلی سیاسی برای تشکیل دولت، در شمال عراق ماندگار شدند و تاکنون نیز از حضور آنها کاسته نشده است.

■ **مرحله سوم، موج جدید حمله به شمال عراق این بار به بهانه پ.ک.ک**

اردیبهشت سال جاری(۱۴۰۰) بود که عراق برای سومین بار نظامیان خود را به منطقه گسیل داشت، اما این بار نه به بهانه مبارزه با داعش بلکه بهانه سابق خود یعنی مقابله با پ.ک.ک را مطرح کرد.عملیات ترکیه موسوم به «پنجه ببر» که بعداً نام‌های دیگر نظیر «چشم عقاب»، «پنجه صاعقه» و «پنجه رعد» نیز به خود گرفت و در چند مرحله دنبال شده است، در گستره‌ای به عمق ۴۰ کیلومتر انجام گرفت و ۵ هزار نیروی نظامی ترکیه در آن نقش داشتند. این عملیات که حدود یکسال از آن می‌گذرد، مناسبت کردنشین زاپ، تبدیل، گارا و متینا را دربرمی‌گیرد.

■ **پایگاه‌هایی که ترکیه در شمال عراق ساخت**

در طول عملیات‌های مکرر ترکیه در شمال عراق طی ۳ دهه گذشته، این کشور پایگاه‌های نظامی زیادی در شمال عراق ساخته که از جمله آنها می‌توان به پایگاه بعشقیه در شمال موصل، پایگاهی در حفاتین، پایگاهی در زاخو، پایگاه ۱۷۰، پایگاه بامرنی، پایگاه بانئ، پایگاه بعوفه، پایگاه لیکان، پایگاه جوکوگور و چندین پایگاه نظارتی دیگر

اشاره کرد. مقامات نظامی ترکیه مدعی هستند که در نتیجه این سلسله عملیات‌ها در شمال عراق که از سال گذشته آغاز شده و در اردیبهشت ماه به اوج خود رسید تاکنون چند هزار نفر از عناصر پ.ک.ک را از پای در آورده‌اند و اکنون از شمار بیش از ۵۵۰۰ عنصر پ.ک.ک تنها ۵۰۰ نفر باقی مانده‌اند.

■ **حمله مقاومت عراق به پایگاه‌های نظامی ترکیه**

طی ماه‌های گذشته اما نیروهای مقاومت مردمی در عراق از جمله قییس الخزعلی رهبر گروه عصائب اهل الحق و جنبش نجبا به رهبری شیخ اکرم الکعبی اقدام به ارسال اخبارهای پیاپی به ترکیه برای خارج شدن از خاک عراق کرده‌اند و پس از بی‌توجهی آنکارا به این اخطارها، پایگاه‌های این کشور در شمال عراق بخصوص پایگاه بعشقیه هدف حملات راکتی و پهپادی قرار گرفته است.

■ **«سنجان» هدف بعدی آنکارا**

تابستان سال جاری بود که زرمزه‌ها دربارۀ عملیات ترکیه در سنجان واقع در غرب موصل و مرزهای غربی سوریه افزایش یافت. این شهر ایزدی نشین، از آن جهت اهمیت دارد که در نزدیکی مرزهای شمالی و شرقی سوریه و نزدیک شهر تلعفر قرار دارد که ساکنان آن ترکمان‌های شیعه و سنی هستند. ترکیه به بهانه حضور نیروهای پ.ک.ک، و استفاده از این شهر به‌عنوان یکی از پایگاه‌های استقرار و جذب نیرو از بین ایزدیان گرد عراق، قصد حمله‌ای همه جانبه را در سر دارد.

استقرار نیروهای حشد شعبی در سنجان و اخطارهای مکرر آنها درباره هرگونه ماجراجویی و نیز پالیس‌های منفی که از سوی ایران ارسال می‌شد، تاکنون مانع از انجام چنین عملیاتی شده است. پس از آن نیز وضعیت اقتصادی و سیاسی داخلی ترکیه، انجام عملیات جدید در خارج از مرزهای خود را با پیچیدگی بیشتری روبه‌رو کرد.

هر چند برخی کارشناسان معتقدند که طی سال‌های طولانی گذشته تنش‌ها در حوزه داخلی ترکیه در بخش سیاسی و اقتصادی، رجب طیب اردوغان با لشکرکشی به مناطق مختلف در سوریه و عراق، ضمن انحراف ذهن عمومی از مسائل داخلی، احساسات ملی‌گرایانه را در راه ایجاد وحدت و نیز افزایش مقبولیت خود به کار گرفته است و نباید عملیات جدید ترکیه در منطقه‌ای خارج از ترکیه را از نظر دور داشت.

■ **نتیجه‌گیری**

ترکیه با استفاده از ۲ تهاجمه‌نامه‌ای که با رژیم بعث در سال ۱۹۸۳ و پس از آن نظام جدید عراق در سال ۲۰۰۷ به امضا رسانده، می‌تواند در صورت وجود هرگونه تهدید از داخل خاک عراق، تا عمق ۱۰ تا ۱۵ کیلومتری، عوامل تهدید در خاک عراق را مورد تعقیب قرار دهد.

آنکارا با استفاده از این توافق طی سال‌های گذشته به عملیات در شمال عراق پرداخته و پایگاه‌هایی را نیز با استفاده از وضعیت بی‌ثبات داخلی، ضمن استفاده از ظرفیت‌های پایگاه عراق طی ۲ دهه گذشته ایجاد کرده که برخی آن را بیش از ۱۰ پایگاه و بیش از ۳۷ نقطه نظارت و

دیدبانی می‌دانند.

همچنین روابط گسترده‌ای که بین حزب دموکرات کردستان عراق به رهبری مسعود بارزانی برقرار وجود دارد، حضور نظامیان این کشور در شمال عراق را تسهیل کرده است.

اگرچه اعتراضاتی در سطح سران احزاب و پارلمان و برخی سیاستمداران انجام گرفته اما به نظر می‌رسد که اراده جدی یا توانایی کافی برای بیرون راندن نیروهای نظامی ترکیه نزد بغداد در حال حاضر وجود ندارد و به همین دلیل ترکیه با طیب خاطر در حال عملیات در بخش‌های گسترده‌ای از شمال عراق است.

با وجود این، پس از تصویب خروج نیروهای نظامی خارجی بخصوص امریکایی از عراق که با شهادت سردار قاسم سلیمانی کلید خورد، همه نیروهای نظامی خارجی باید خاک این کشور را ترک کنند و خروج نظامیان امریکایی در سال جاری میلادی، شرایط را برای نظامیان ترکیه سخت‌تر خواهد کرد و آنها ناچار هستند هر چه زودتر خاک عراق را ترک کنند.

به سوازت فشارهای دیپلماتیک که در حال افزایش است، نیروهای حشد شعبی نیز به طرف ترک هشدارهای مکرری مبنی بر خروج هر چه سریعتر از خاک عراق را داده‌اند و حملات خود را به پایگاه‌های این کشور در شمال عراق بخصوص بعشقیه در شمال موصل را تشدید کرده‌اند.

ترکیه که در تابستان سال جاری ششمی در پی طرح‌ریزی حمله‌ای دیگر این بار در سنجان بود، بتدریج دریافته که زمان خروج از عراق نزدیک شده

و باید هر چه سریع‌تر این خاک را ترک کند.

اما با وجود این، ساخت پایگاه‌های نظامی در شمال عراق که بیش از ۱۰ مورد گزارش شده است، نشان می‌دهد که این کشور قصد تخلیه کامل نیروهای نظامی خود در آینده را نداشته و به فکر ماندن طولانی مدت در شمال عراق است.

همچنین افزایش ارتباط با کردهای حزب دموکرات و نیز ترکمان‌های ساکن در این مناطق نشان می‌دهد که آنکارا علاوه بر حضور نظامی، به دنبال نفوذ و تأثیرگذاری سیاسی و اجتماعی در این منطقه نیز هست؛ به‌طوری که «دولت باغعلی» رهبر حزب راستی حرکت ملی و متحد اردوغان در قدرت، بارها عنوان کرده که ما درباره ترکمان‌های عراق مدعی هستیم و اجازه نمی‌دهیم که حق آنها پایمال شود.

چنین به نظر می‌رسد که اگرچه در ماه‌های آینده با فشار دولت بغداد و گروه‌های مقاومت در عراق، بخشی از نیروهای نظامی ترکیه مجبور به ترک خاک این کشور شوند، اما بخشی از نیروهای موجود تحت عنوان مستشار نظامی و نیز حفاظت از پایگاه‌های نظامی این کشور، در شمال عراق باقی خواهند ماند تا در کنار فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی ترکیه در این منطقه، حضور و نفوذ سیاسی، نظامی و اجتماعی خود را در عراق حفظ کرده و گسترش دهند.